THE ISRAELITE PRESS
in Western Canada. The only Jewish Newspaper
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—62 213
Winnipeg — Manitoba

ענטפערט אָפּנהאַרציק אויף אַלע צענזוס פראַגן!

דעם קומענדיקן מאָנטאָג, יוני 11טן, פאַנגט זיך אָן דער זיבעטער צענ־יאָריקער צענזוס פון קאַנאַדע. יעדער איינוואוינער פון לאַנד, בירגער און נים־בירגער, מאַן, פרוי און קינד, וועלן פאַרשריבן ווערן אין די צענזוס פאַ־פּירן, מיט אַלע איינצעלהייטן וועגן זייערע נעמען, פאַמיליעס, וואוין־אָרט, אָפּשטאַם, שפּראַך, באַשעפטיקונג און אַזוי ווייטער און ווייטער.

די פאָלקס־צייטונג ווערט אָפיציעל געגומען יעדע צען יאָר. לויט די פאַדערונגען פון דער קאַנאַדער קאָנסטיטוציע (דער "בריטישער נאָרט אַמע־ריקאַנער אַקט"), פאַר די צוועקן פון "רעדיסטריבוציע", ד. ה., דער פאַרטיי־לונג פון דער צאָל דעפּוטאַטן צום פעדעראַלן פּאַרלאַמענט פון יעדער פּראָ־וינץ לויט איר באַפעלקערונג. אין דער אמת'ן אָבער האָט דער צענזוס א פיל ברייטערע באַדייטונג, — די סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן וואָס ער שטעלט צו האָבן סיי א וויסנשאַפטלאַכן ווערט, און סיי א גרויסע פּראַקטישע באַדייי־טונג: זיי באַווירקן אין זייער א גרויסער מאָס די גאַנצע פּאָליטיק פון לאַנד.

די אינפאָרמאַציעס וואָס בירגער גיבן צו די "ענומעראַטאָרן" פונ'ם צענזוס זיינען שטרייגג קאָנפידענציעלע. און די רעגירונג אָדער אימעצער אַנדערש האָט נים קיין שום רעכט צו באַנוצן זיך מיט זיי פאַר וועלכע ס'איז געריכטלאַכע אָדער שטייער צוועקן, נאָר בלויז פאַר סטאַטיסטיק, אַזוי, למשל, אז איינער איז אַריינגעקומען אהער אין לאַנד אויף אַן אומגעזעצלאַכן אופן, מאַג ער אָפּנהאַרציק דערציילן וועגן דעם דעם ענומעראַטאָר: דאָס וועט בלייבן צווישן אים, דעם ענומעראַטאָר און דער סטאַטיסטישער ביורא און וועט אין קיין פאַל קעגן אים נים באַנוצט ווערן.

אויף דעם זעלבן אופן קאָן יעדער איינער ענטפערן אָפּנהאַרציק אויף דער פראַגע וועגן זיין באַשעפטיקונג און אויך וועגן זייגע יערלאַכע פאַרדיינ־סטען. אפילו ווען דיציפערן אָנגעגעבן דעם ענומעראַטאָר זיינען נים די זעלבע, וואָס ער האָט אָנגעגעבן דעם שטייער אינספּעקטאָר.

דער צוועק פונ'ם צענזוס איז צו באַקומען געוויס אינפאָרמאַציעס וועגן דער באַפעלקערונג פון לאַנד, און דערפאַר ווערט געגעבן פולסטע שוץ צו די איינוואוינער, זיי זאָלן קאָנען געבן די אינפאָרמאַציע גענוי און אָפּנ־האַרציק.

דער ענומעראַטאָר האָט א לאַנגן צעטל פון פראַגן צו שטעלן. דאָס זיי־נען נים קיין פּוסטע פראַגן, — אַן זייער ריכטיקן ענטפער הייענגט אָפּ די ריכטיקייט פון די סטאַטיסטיקס וואָס וועלן פון זיי דערנאָך צוזאַמענגע־שטעלט ווערן. קאָנט איר זיך זיין א פאַרנומענער מענש, אָבער דער ענומע־ראַטאָר קומט אייך נים "דרייען קיין ספּאַדיק". ער קומט דערפילן א וויכטי־קע מיסיע, און איר דאַרפט אים זיין באַהילפיק אויף אַלע אופנים.

קיין איינוואוינער פון לאַנד טאָר זיך נים אָפּזאָגן פון צו ענטפערן אויף די פראַגן פונ'ם ענומעראַטאָר. ער קומט צו אייך מיט א רעגירונגס פול־מאַכט, אָבער ער קומט צו אייך אויך ווי א פריינט, מיט וועמען איר קאָנט ריידן אָפּנהאַרציק.

נעמט אויף פריינטלאַך די ענומעראַטאָרן, און נים זיי אָפּנהאַרציק אַלע אינפאָרמאַציעס וואָס זיי פאַרלאַנגען פון אייך.

דער יוביליי און גראַדואירונג פון פּרץ־שול

די היגע י. ל. פּרץ שול איז געוואָרן זיבעצן יאָר אַלט. און דעם זונ־טאָג ווערט די פאַסירונג געפייערט מיט א קינדער קאָנצערט. גלייכצייטיק פייערט אויך די שול די יערלאַכע גראַדואירונג פון עלעמענטאַר־שול און די ערשטע גראַדואירונג פון די העכערע קורסן.

די מוער פון דער שול און אַלע וואָס סימפּאַטיזירן מיט דער מאָדער־נער אידישער דערציאונג האָבן גענוג אורזאַכן צו פרייען זיך מיט'ן דאָפּלטן יום טוב. פאַר די 17 יאָר פון איר עקזיסטענץ האָט זיך די שול שטאַרק אויס־געשפּרייט און אנטוויקלט זיך סיי אינערלאַך און סיי אויסערלאַך, און זי האָט געוואונען דעם אויבנאַן צווישן די אידישע שולן אויפ'ן קאָנטינענט. און איר איינפלוס האָט זיך נים באַשרייגנקט בלויז אויף די מוזיקנטער קינדער וואָס האָבן זי באַזוכט פאַר דער צייט, נאָר זי האָט אין א גרויסער מאָס באַ־איינפלוסט דאָס גאַנצע אידישע לעבן נים בלויז אין ווייניפּעג, נאָר אין גאַנץ מערב קאַנאַדע.

איר איינפלוס זעט זיך אָן נים בלויז אין די אידישע דערציאונגס אַנ־שטאַלטן פון פאַרשידענע טיפּן אין מערב קאַנאַדע, נאָר אויך בכלל אינ'ם לעבן פונ'ם יונגן אידישן קבוץ. אויב וויניפּעג ווערט באַצייכנט פון געסט פון יענער זייט גרענץ אין פון יענער זייט ים ווי די "ירושלים דקאַנאַדע" (און אין דער מערב קאַנאַדער פּראָווינץ שפּיגלט זיך אָפּ וויניפּעג), — איז דאָס אין א גרויסער מאָס א דאַנק דער ווירקונג פון דער פּרץ־שול און דער סביבה וואָס איז ארום איר געשאַפן געוואָרן.

וואָס איז שייך איר דירעקטער ווירקונג אויף דעם וואַקסנדיקן דור, איז עס זיכער, אז די זוימען וואָס זי האָט פאַרזייט אין די הערצער פון מוי־זענטער קינדער וועלן נים גיין אינגאַנצן פאַרלאָרן, אפילו אין די פאַלן, וועלן די קינדער האָבן בלויז דורכגעוואַנדערט דורך דער שול. אָבער א גרויסע צאָל קינדער, — עטלאַכע צענדליק יעדן יאָר פאַר די לעצטע 7—8 יאָר, האָבן גראַדואירט פון דער עלעמענטאַר שול. צענדליקער האָבן דורכגעמאַכט די מיטל־שול און אויצט פאַרענדיגט א קליינע צאָל די העכערע קורסן.

קאָן מען נאַטירלאַך נים זאָגן, אז אָט די אַלע זיינען שוין פולשטענ־דיק באַוואַפנט מיט אידישע ידיעות. די עלעמענטאַר שול, און אפילו די מיטל־שול און העכערע קורסן, באַזונדערס אין דעם עקספּערימענטאַלן צושטאַנד אין וועלכן די אידישע דערציאונג דאָ אין לאַנד געפינט זיך נאָך, קאָנען אין בעסטן פאַל בלויז שאַפן דעם פונדאַמענט פאַר וויטערדיקער אַנטוויקלונג.

אָבער די צאָל פון "למדנים" איז אַלעמאָל נים גרויס. — אין די קליי־נע צאָל האַלט אויף די תורה, און זיי באַווירקן דערנאָך די אַנדערע אויפ־נאַמס־פּעאיקע. — אין דעם פאַל, די מוזיקנטער וואָס זיינען דורכגעגאַנגען דורך דער שול.

פאַר די זומער קעמפּס

מוזיקנטער קינדער פון נים פאַרמעגלאַכע עלטערן פון שטאָט ווערן יעדן זומער צוגענומען אויף א קורצער צייט פון די גאַסן פון וויניפּעג, מיט זייער אָפּטסאָל נים־געזונטן איינפלוס. פאַר א קליינער וואָקאַציע ביים וואַ־סער. די וואָך אָדער צען טעג פון זאַמען לעבן אויף דער שוים פון נאַטור, מיט געזונטע פאַרווייַלונגען און געזונטער קינדערשער פרייד רופט זיך גינסטיק אָפּ נים בלויז אויף זייער פיזישן, נאָר אויך אויף זייער גייסטיקן מצב.

די פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס וואָס פירן דורך די גוטע אַרבעט צו באַזאָרגן די אָרימע קינדער מיט א וואַקאַציע, נוטיקן זיך אין גענוג געלט מיטלען צו באַזאָרגן וואָס א גרעסערע צאָל קינדער און צו געבן זיי די בעס־טע באַקוועמלאַכקייטן. צו פאַרגרעסערן די נוטיקע פאָנדן, ווערט מאָרגן דורכגעפירט א "טעגמאָג", די הכנסות פון וועלכן עס וועלן פאַרטיילט ווערן צווישן א צאָל זומער־קעמפּ אָרגאַניזאַציעס. א י י נ ש ל י ס נ ד י ק ד י ב נ י י ב ר י ת.

די אידישע בירגער פון שטאָט וועלן זיכער טאָן זייער חלק און וועלן בייטראָגן מאָרגן מיט א ברייטער האַנט צו דער זאַמלונג פאַר א ביסל פרייד פאַר די נים־פאַרמעגלאַכע קינדער פון שטאָט בכלל, און פאַר די אידישע בפרט.

אידן אין לעטלאַנד פאַרלירן זייער עקאָנאָמישן באַדן

פאַרברעכנס צווישן לעטלענדיש אידן.

פון ה. שער (ריגאַ)

דער ווירטשאַפטלאַכער קריזיס אויף דער אידישער נאָס אין לעטלאַנד האָט זיך אָנגעהויבן א סך פריער, ווי ביי דער איבעריקער באַפעלקערונג. אויב ס'איז אמת, אז לעטלאַנד איז אויגע פון די נע־צייטלע מלוכות, וואו אידן גענייסן פאָ־ליטישע גלייכבאַרעכטיקונג און א ברייטע שול אוטאָנאָמיע, קאָן דאָס אָבער נים געזאָגט ווערן וועגן דער ווירטשאַפטלאַכער פּאָליטיק פון דער רעגירונג לגבי די אידן.

אין דער ערשטער רייע האָבן די אידן, בפרט אויפ'ן לאַנד, און אין די שטעט־לאַך, געלעבט פון די לאַטווישע קאָאָפּע־ראַטיוון, וועלכע האָבן אויסשליסלאַך מיט דער הילף פון מלוכה געלט, אויסגע־שפּרייט זייער נעץ איבער'ן גאַנצן לאַנד און אָפּגענומען פּרנסה ביי טויזנטער אָרימע אידישע קרעמער. א צווייטע גזי־רה איז פאַר די אידן געקומען מיטן איינ־פירן דעם פּלאַקאָט מאַנאָפּאָל. דער האַנדל מיט פּלאַקאָט איז געווען איינער פון די הויפּט האַנדלס צווייגן אין לאַנד, און וועלכן עס זיינען דער לעטלאַנדישער וואַ־טען, וועלכע זיך אויף דער עיקר געווען באַ־שעפטיקט אידן. נים איין מאָל האָבן די אידישע דעפּוטאַטן אין פאַרלאַמענט אויפ־געהויבן די פראַגע וועגן אָפּשאַפן דעם פּלאַקאָט מאַנאָפּאָל, וועלכער האָט נים נאָר רואינירט א טייל פון דער אידישער באַ־פעלקערונג, נאָר צו וועלכע אויף דער גירונג צו לייגן, איידער די אידן זאָל צוריקבאַקומען זייער חיונה־מקור.

בשעת פאַר דער לעטישער שטודירנדי־קער יוגנט זיינען אָפּן די טירן פון די פּיל־צאַליקע מלוכה און קאָמונאַלע אַנשטאַל־טען, וועלכע נויטיקן זיך אין באַאמטע מיט א ספּעציעלער בילדונג, גייט אַרום די אידישע אינטעליגענץ א פאַרצווייפל־טע, נים האָבנדיק וואו אָנצואוועגנדן אי־רע קענטעניש.

א באַדייטנדיקער אַרבעטס פעלד פאַר דער אידישער באַפעלקערונג האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט די אַלץ אינדוסטריע אין לעטלאַנד. די דאָזיקע בראַנזשע איז געלעגן אין אידישע הענט און האָט גע־געבן פּרנסה צענדליקער טויזנטער מענשן. די לאַנג אויפן אַלץ מאַרק אין לאַטלאַנד האָט זיך אָבער קאַטאַסטראָפאַל פאַרער־גערט זינט דעם פאַריקן יאָר, ווען סאָ־וועט רוסלאַנד האָט אָנגעהויבן טרייב־איר דאַמפּינג פּאָליטיק און זי האָט אַרויס־געוואָרפן אויפן געלט מאַרק געהילף צו אַזעלכע פּרייזן, מיט וועלכע לעטלאַנד און די איבעריקע מלוכות האָבן נים גע־קאָנט קאָנקורירן. די דאָזיקע דאַמפּינג פּאָליטיק, האָט נים נאָר אָפּגענומען ברויט ביי נייע טויזנטער אידישע אָנגעשטעלטע, נאָר האָט אויך רואינירט די סוחרים, פאַבריקאַנטן, וועלכע האָבן אין משך פון א קורצער צייט אָנגעוועזן זייערע אַלע קאַפּיטאַלן.

דער קולמינאַציאָנס פּונקט האָט אָבער דער קריזיס אויף דער אידישער נאָס דערגרייכט ערשט אויבן. געשען אַזוי עס צוליב דער נויער פּאָליטיק פון לאַטווישן מלוכה באַנק, וועלכע האָט אין דער ער־שטער שורה ווידער געטראָפן די אידן. בין נים לאַנג צוריק האָט די מלוכה באַנק געהאַלטן אין איין גענג קרעדיטן אויף רעכטס און אויף לינקס. יעדע לאַט־ווישע פּאָליטישע פאַרטיי האָט אירע פאַר־שטייער אין באַנק און מען האָט פון אים נעריסן, וויפיל עס האָט זיך נאָר געלאָזט. אין אויסנאַם אין דעם פאַל האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט די אידן, וועלכע האָבן נים קיין פאַרשטייער אין באַנק און האָבן במילא זיך נים געקאָנט באַטייליקן אין דער כבודים פאַרטיילונג. פאַר יעדן בר־דעת איז קלאָר געווען, אז אזא מין באַ־לעבאַטעווען קאָן לאַנג נים אָנגעהאַלטן און מוז ברייגנען צו א קאַטאַסטראָפע.

ערשט איצט האָט מען זיך אַרומגעקוקט, אז אויב עס וועט נאָך אַביסל אַזוי ווייטער טער גיין, וועט שוין מער נים זיין וואָס צו טיילן. ס'איז דערנאָנגען אַזוי ווייט, מיט פּלאַקאָט איז געווען איינער פון די הויפּט פורס פון דער לעטלאַנדישער וואַ־ליוטע. האָט מען אָנגעהויבן טראַכטן וואָס צו טאָן און מען האָט אויסגעפונען אַז דער איינציקער וועג אַרויסצוקריכן פונם זומפּ, אין וועלכן מען איז פאַר־בלאָנדזשעט געוואָרן אין אָפּצונעמען א טייל קרעדיטן, וואָס זיינען פריער אַרויס־גענעבן געוואָרן. דער באַשלוס האָט אין לאַנד געמאַכט א גוואַלדיקן רושם. דער גרעסטער טייל לאַטווישע פאַבריקן און אונטערנעמונגען זיינען אויסגעבויט גע־וואָרן כמעט אין אינגאַנצן אויף מלוכה געלד־טער מיט דער כונה צו שאַפן אַן איינ־נע לאַטווישע נאַציאָנאַלע אינדוסטריע. און אַט, בשעת די מלוכה באַנק האָט אַנגע־הויבן פאַרווירקלאַכן איר באַשלוס, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די אַלע אונטערנע־מונגען האָבן זיך געקאָנט האַלטן נאָר מיט געלט וואָס זיי האָבן באַקומען פון דער מלוכה און וויבאַלד די מלוכה נעמט אָפּ צוריק א טייל פון איר געלט, האָבן זיי נים קיין אַנדער ברירה ווי צו מאַכן זיי־ערע אונטערנעמונגען. דער פּועל־יוצא דערפון איז געווען — א נייע כוואַליע אַרבעטסלאָזיקייט אין לאַנד.

די פּאָליטיק פון דער מלוכה באַנק האָט אויך פּסיכאָלאָגיש שלעכט גע־ווירקט אויף דער באַפעלקערונג און דער עולם האָט אָנגעהויבן אַרויסנעמען די פּקדונות פון די פּריוואַטע בענק. די מלוכה באַנק האָט געקירצט דעם קרעדיט אויף פון די פּריוואַטע בענק און ווי־באַלד זיי האָבן דורך דעם אָנגעהויבן פיל א דוחק אין געלט מיטלען, האָט מען דער ראַזיקער גזירה אין דער ערשטער שורה געלינען דער אידישער סוחר, וועל־כער איז אויסשליסלאַך אָנגעוויזן אויף די פּריוואַטע בענק.

קיינמאָל זיינען אין לעטלאַנד נים פאַרגעקומען אַזויפיל אידישע באַנקראָטן ווי איצט. ס'פאַרמאַכן זיך נים פריש אויפ־געקומענע פירמעס, נאָר אַלטע, סאָלידע אונטערנעמונגען, וואָס עקזיסטירן שוין צענדליקער יאָר. און די וואָס טאָן אין מען האָט אויסגעפונען אַז דער איינציקער וועג אַרויסצוקריכן פונם זומפּ, אין וועלכן מען איז פאַר־בלאָנדזשעט געוואָרן אין אָפּצונעמען א טייל קרעדיטן, וואָס זיינען פריער אַרויס־גענעבן געוואָרן. דער באַשלוס האָט אין לאַנד געמאַכט א גוואַלדיקן רושם. דער גרעסטער טייל לאַטווישע פאַבריקן און אונטערנעמונגען זיינען אויסגעבויט גע־וואָרן כמעט אין אינגאַנצן אויף מלוכה געלד־טער מיט דער כונה צו שאַפן אַן איינ־נע לאַטווישע נאַציאָנאַלע אינדוסטריע. און אַט, בשעת די מלוכה באַנק האָט אָנגע־הויבן פאַרווירקלאַכן איר באַשלוס, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די אַלע אונטערנע־מונגען האָבן זיך געקאָנט האַלטן נאָר מיט געלט וואָס זיי האָבן באַקומען פון דער מלוכה און וויבאַלד די מלוכה נעמט אָפּ צוריק א טייל פון איר געלט, האָבן זיי נים קיין אַנדער ברירה ווי צו מאַכן זיי־ערע אונטערנעמונגען. דער פּועל־יוצא אַז באַדייטנדיקער אַרבעטס פעלד פאַר דער אידישער באַפעלקערונג האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט די אַלע אינדוסטריע אין לעטלאַנד. די דאָזיקע בראַנזשע איז געלעגן אין אידישע הענט און האָט נים גע־געבן פּרנסה צענדליקער טויזנטער מענשן. די לאַנג אויפן אַלץ מאַרק אין לאַטלאַנד האָט זיך אָבער קאַטאַסטראָפאַל פאַרער־גערט זינט דעם פאַריקן יאָר, ווען סאָ־וועט רוסלאַנד האָט אָנגעהויבן טרייב־איר דאַמפּינג פּאָליטיק און זי האָט אַרויס־געוואָרפן אויפן געלט מאַרק געהילף צו אַזעלכע פּרייזן, מיט וועלכע לעטלאַנד און די איבעריקע מלוכות האָבן נים גע־קאָנט קאָנקורירן. די דאָזיקע דאַמפּינג פּאָליטיק, האָט נים נאָר אָפּגענומען ברויט ביי נייע טויזנטער אידישע אָנגעשטעלטע, נאָר האָט אויך רואינירט די סוחרים, פאַבריקאַנטן, וועלכע האָבן אין משך פון א קורצער צייט אָנגעוועזן זייערע אַלע קאַפּיטאַלן.

דער קולמינאַציאָנס פּונקט האָט אָבער דער קריזיס אויף דער אידישער נאָס דערגרייכט ערשט אויבן. געשען אַזוי עס צוליב דער נויער פּאָליטיק פון לאַטווישן

די טרעגער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אַן אָפּהאַנדלונג פון אַלע באַוועגונגען פון משיח־שער אויסלייזונג פון בר כוכבאַ ביז הערצלע

פון יוסף שפּירא

(זיבעצנטע פאָרזעצונג)

לויט דעם דאָזיקן כתב יד איז דער נאָמען פון דעם משיח וואָס איז אויפגע־שטאַנען אין פאַס געווען מ ש ה ד ר ע י. ער איז געווען א בעל תורה און א מענש מיט גרויסע מעלות און האָט דערפאַר געהאַט פיל אָנהייננער. ער האָט דערציילט, אז מען האָט אים געלאָזט וויסן אין חלום, אז משיח איז שוין געקומען. ער האָט אָבער נים באַהויפּטעט, אז ער אַליין איז דער משיח. דעם רמב"מ'ס פאָטער, ר' מימון, וואָס איז דאַן געווען דין אין קאָרדאָווא, האָט אָפּגערעדט דאָס פאָלק, מען זאָל נים נאָכגיין ר' משה דרעי, מען האָט אים אָבער נים צו געפאָלגט. נאָכדעם האָט ער זיך גע־נומען באַוויזן מופתים. איינמאָל האָט ער געזאָגט, אז די וואָך וועט גיין א רעגן, וואָס וועט זיין געמישט מיט בלוט. ער איז טאַקע געגאַנגען א רעגן און די וואַסער איז געווען רויט און קאַלומוטנע, נוי זי וואָלט געווען אויסגעמישט מיט בלוט, ווען זיגן וואָרט איז סקוים געווען, האָט ער זיי געזאָגט, אז משיח וועט זיך באַוויזן אין דער נאַכט פון פסח און ער האָט זיי גע'עצה'ט אויסצופאַרקויפן זייער איינגנטום און מאַכן וואָס מער חובות ביי די מוסולמאַנער, פונקט ווי די אידן האָבן געמאָן אין מצרים, ווען עס איז געקומען פסח אַז עס איז גאָרנישט געשען, זיינען די אידן וואָס האָבן אים געפאָלגט געבליבן זייער אָרים, ווייל זיי האָבן אויספאַרקויפט זייערע זאַכן ביליק און זיי האָבן באַדאַרפט צאָלן די אָנגעליענע חובות. ר' משה וואָלט זיכער געווען געטוים געוואָרן פון די נים־אידן, ער איז אָבער אוועק קיין ארץ־ישראל און פיל פון זיינע נבואות זיינען דאָרט סקוים געוואָרן.

פון דעם משיח אין אַנדלוס, קאָרדאָווא, ווערט איבערגעגעבן אין דעם דאָזיקן כתב יד, אז ער האָט געהייסן א ב ן א ר י ה און ער האָט אויך געטאָן נסים און אַזוי ארום זיך געשאַפן אָנהייננער. ווען ער האָט אויך געטאָן חכמים פון דער קהלה האָבן זיך דערפון דערוואוסט דאָס זיי זיך פאַרוואַמלט אין שול און געבראַכט אַבן מאַן'ן, מען האָט אים געשלאָגן מלקות און באַשטראָפט, און אַזוי האָט מען אויך געטאָן צו זיינע אָנהייננער.

וועגן דעם פראַנציזיזיש משיח ווערט איבערגעגעבן אין דעם כתב יד, אז ער איז אויפגעשטאַנען אין דער שטאָט לייאָן און האָט אויך באַוויזן א וואונדער. די פראַנציזיזן האָבן אים אָבער געטויט.

לויט דעם כתב יד איז דער משיח אין פאַס, מאַראָקאָ, געווען אין יאָר 1122; אין קאָרדאָווא, אין יאָר 1102 אָדער 1107 און אין פראַנקרייך צווישן די יאָרן 1060—1070. עס איז אָבער זיכער, אז דאָס זיינען די זעלבע דריי, וועלכע ווערן דערמאָנט אין די איבערזעצונגען פון "אגרת תימן", וואָס מיר האָבן פאַר זיך.

ר' משה דרעי איז געווען באַקאַנט פאַר א חסיד אפילו נאָכדעם ווי ער איז דורכגעפאָלן און ער איז אוועק קיין ארץ־ישראל. דער רמב"ם אליין דערמאָנט אים צו גוטן (יהי זכרו ברוך). ער האָט זיך אויף אין ארץ־ישראל אויפגעפירט פרום, אָבער וואָס זיין סוף איז געווען איז אומבאַקאַנט.

דר. יעקב מאַנן דערמאָנט נאָך א משיח וואָס איז אויפגעשטאַנען אין צפון ארץ־ישראל אין דעם יאָר 1122. ער שטיצט זיך אויף א פראַגמענט פון דער "גניזה", וואָס עס האָט פאַרעפנטלאַכט אלחנן אדלער. דער משיח איז געווען א קראַי און גע־הייסן שלמה. ער איז ארומגעגאַנגען איבער פאַרשיידענע שטעט און פאַראויסגעגאַנגען, אז משיח וועט קומען אין צוויי און א האַלב יאָר ארום. וועגן אים דערציילט עובדיה הגר, וועלכער איז לויט דער מיינונג פון דר. מאַנן, געווען פון פראַנקרייך און גע־קומען קיין א"י מיט די נוסעי הצלב און זיך דאָרט מגייר געווען אין 1022. דער דאָזיקער שלמה איז געווען דער איינציקער משיח צווישן די קראַים. ער האָט זיך געשפּייזט בלויז מיט פּרוכט און מילך, אפילו קיין ברויט און וואַסער האָט ער נים פאַרזוכט, וואָס עס איז געווען זיין סוף איז נים באַקאַנט. קיין גרויסע אַנהייננער שאַפט האָט'ער נים געהאַט.

דוד אלרואי

די אַלע משיחים וואָס זיינען אויפגעשטאַנען אין דעם צוועלפטן יאָרהונדערט, האָבן נים געצויגן קיין אויפמערקזאַמקייט און האָבן נים באַוויזן צו שאַפן קיין גרויסע באַוועגונגען, נים קוקנדיק דערויף וואָס די צייט איז געווען צוגעפּאַסט. אידן האָבן דאַמאָלסט דערוואַרטעט דעם אויסלייזער צוליב די "חבלי משיח", וואָס האָבן זיך איבערגעגעבן'חזר'ט ביי די צוויטע נוסעי הצלב. די וואָס זיינען אומגעקומען על קדוש השם, נים וועלנדיק אויפגעבן זייער אמונה, האָבן איבערגעלאָזט א חייליקע שטימונג.

די אורזאַך וואַרום זיי האָבן אַרום זיך נים קאָנצענטרירט קיין גרויסע מאַסן און וואַרום זייערע אויפטאַוואַנגען זיינען געווען אַזעלכע קליינע, אז עס איז פון זיי כמעט נים געבליבן קיין זכר אין דער אידישער געשיכטע, איז אפשר דאָס, וואָס זיי זיינען נים געווען צוגעגרייט פאַר זייער ראָל, נים פאַרמאָגט די מעלות וואָס אויס־לייזער און פאָלקס פירער דאַרפן האָבן. משיחים וואָס האָבן זיך איבערשראָקן פאַר דעם צאָרן פון פאָלק און פאַר מלקות, האָבן נים געקאָנט פיל באַגייסטערן. עס האָט געמוזט דאַמאָלסט אויפשטיין א גרויסע פּערזענלאַכקייט, וועלכע זאָל קאָנען באַ־הערשן דאָס פאָלק, וואָס האָט געוואָרט פאַר דעם אויסלייזער און וועגן אַזעלכער האָט זיך באַוויזן איז דאָס פאָלק אים נאָכגעגאַנגען און איז אים געגלויבט.

פון דעם משיח איז געווען דוד אלרואי. ער ווערט אויך גערופן דוד אלרויד און מנחם בן שלמה אלרוחי. ער איז געבוירן געוואָרן אין דעם יאָר 1135 לערך, אין דער שטאָט אמאַדיא אין קורדיסטאַן. ער דייזע באַשריי־בונגען פון רב בנימין סטודילדא, דער באַרימטער אידישער רייזענדער פון דעם צוועלפטן יאָר הונדערט און פון דער דערציילונג אין דעם "שבט יהודה" פון רב שלמה אבן ווירגא, דערזוויסן מיר זיך פאָלגנדע איינצלהייטן פון אלרואי'ס לעבן און פון זיינע משיחישע חלומות.

אלרואי איז אַרויסגעקומען מיט זיין משיחישן רוף אין דעם יאָר 1160. ער איז געווען יונג און שיין, האָט אויף יעדן איינעם איבערגעלאָזן א טיפן אייד־דרוק, דערצו איז ער זיך געווען לאָגיש און ענערגיש. זיינע רביים זיינען געווען דער ראש הגולה חסדאי אין עלי דער ראש ישיבה גאון יעקב, אין באַגדאַד. איז געווען גוט באַקאַנט מיט דער תורת ישראל און תלמוד, אויף אין דער חכמת ישראל און אין די ספרים חיצוניים, ווי אויף אין די ביכער פון די כשופּמאַכער (החרטומים וה־מכשפים).

דער דאָזיקער יונגער משיח האָט באַשלאָסן צו רעוואָלטירן קעגן דעם מלך פון פרס (פערסיע) און ער האָט צוזאַמענגענומען די אידן וואָס וואוינען צווישן די בערג פון האַמאַדן און אָנפאַנגען א מלחמה קעגן אַלע פעלקער, ביז וואַנען ער וועט דערלאָבערן ירושלים.

אלרואי האָט געשיקט א רוף צו אַלע אידן אין אזיע, אז ער איז געשיקט פון דעם אידישן גאָט אויסצולייזן זיין פאָלק פון דעם מוסולמאַנישן יאָך, האַלטן מלחמה מיט אַלע פעלקער און ברייגנגען די אידן אין זייער הייליקן לאַנד. אויס־בויען די הייליקע שטאָט ירושלים און אויפלעבן די אידישע נאַציע. ער האָט דאַרום געפאָדערט פון די אידישע שבטים, וועלכע האָבן געוואוסט ווי אזוי צו פירן שלחמה, אז זיי זאָלן צו אים צושטיין און ער האָט זיי אויף געבראַכט באַווייזן. דורך פאַר־שיידענע סימנים, אז ער איז געשיקט פון גאָט, דורכצופירן די דאָזיקע מיסיע. פילע אידן האָבן אים געגלויבט און האָבן אים געגרופן אונזער משיח.

ווען דער מלך פון פרס האָט דאָס דערהערט, האָט ער געשיקט אים ברייג־גען. אלרואי איז צו אים געגאַנגען אָן מורא און אָן דער באַגלייטונג פון זיינע אָנ־הייננער. עוון ער איז געקומען צו דעם מלך, האָט דער לעצטער אים געפרעגט: ביזסטו דר אידישער מלך? — האָט אלרואי געענטפערט: איך — דאָס האָט אַרויסגערופן דעם קעגנס צאָרן און ער האָט באַפוילן אים אריינצוזעצן אין תפ־סה און אויב ער וועט באַוויזן זיך אליין צו באַפרייען, וועט ער וויסן אז ער איז משיח, אויב אָבער נים, וועט זיין שטראָף זיין אייביקע געפענגניש און ער וועט אים נים טויטן, ווייל ער איז א שומה. אלרואי איז דאַן אָפּגעשיקט געוואָרן אין דער געפענגניש פון דער שטאָט טאַבאַריסטאַן, לעבן דעם גרויסן טייך גוזן.

(ווייטערע קומט)

ציוויי דורות

(א שטריך)

פון פ. זאַלף

א פרילינגס טאָג אין די נייַנציקער יאָ־רען פונם פאַריקן יאָרהונדערט. אין א בער זיי, טיילט מען זיך אין איינעם מיט די אַרויסגערופענע געפילן איבער דעם גענעליענטן, ווערט מען פאַרכאַפּט פון שאַרפע טיפזיניקע שטעלן פון געקינגל־טע אויסדרוקן.

"קאַרל מאַרקס" — רופט זיך אָפּ דאָס יונג בחור'ל מיטן צעפּאַטלטן קאָפּ האַר — "ווייזט דאָ ארום זיין גרויסע גאַר־נישקייט, ווירקלאַך, ווי דאָס לעבן באַ־ווייזט" . . .

"און הערצל" . . . — ענטפערט אָפּ דאָס מיידל.

צינדן זיך אויגן אָן, הויבט מען זיך אָן צו אַמפּערן, ווערט א קריג. איין צד פאַרטיידיקט זיך מיט סמאָלענסקין און פינסקער . . . און דער אַנדערער מיט קאַרל מאַרקסן און בעלבעל . . . די דיס־קוסיע, אונטער דער זון, ווערט היצי־קער, שאַרפער. אויגן צינדן זיך אָן אין פעמעלאַך. מוסקולן פונם פנים און אָדער לאַך פונם שטערן ציען זיך אָן שטייף ווי פייל אין בויגנס, גרייט צו פאַרטיידיקן זיין גאָט און גלויבן . . .

אָבער אין דעם הייסן קאַמף פאַרן אייג־גענעם גאָט, גלויט אין איינעם דאָס אומ־זיכטבאַרע פייערל פון א פאַרליבט פּאָרל. ווייט אין גלויבן אין דעם איינגענעם גאָט, וואָס יעדערער פון זיי האָט פאַר זיך אויסגעגלויבן, אַזוי נאָענט, אָבער, ציען זיך די פייערלאַך איינער צום צווייטן. צינדן זיך אינאיינעם און האַלטן זיך אינ־איינעם — דאָס פייערל, וואָס גייט אויף שטיל און זאָגט צו: אייביק זיך נים אויסלעשן — דאָס פייערל פון ליבע צווישן צוויי יונגע וועזנס אין די ניינצי־קער יאָרן . . .

***

1931. דער חשוב'ער צוואַנציקסטער יאָר הונדערט. א פרילינגס טאָג, ערגעץ וואו שטראַלט אַראָפּ א זון און גיסט מיט עמערס ליכט. ערגעץ וואו? — נישט קיין נפקא מינה; ס'איז סיי ווי קיין צייט ניטאָ זיך אויף דעם ארומקוקן . . . אבי ס'איז גוט, באַקוועם, וואַרים און ליכ־טיק . . . וואָס דאַרף מען מער? . . .

אויפן גראָז, אינם שטאָט גאַרטן זיצט א פּאָרל. נישט קיין נפקא מינה צי זי איז א בלאָנדע אָדער ער א ברונעט — א פּאָרל. ביידע אָנגעטאָן אין די זעלבע וויסע ווערעדיקע הויזן. ליבט מען זיך? וועמעס דאַגה איז עס? — ס'איז ווייט פון עסיק צו וועלן זיך הייניטיקע צייט מישן אין יענעמס עסקים . . . נעגוג, אז מען זיצט אינאיינעם, צוזאַמען ארום־געגומען, הענט אין הענט געקלאַמערט, פינגער אין פינגער נעקייטלט, אויג אין אויג צעצוגן'ן פונם איינענעם גלוט, איז מען זיך שוין נים פרעמד . . .

מידע, פאַרמאַטערטע, פון הייסע זר־נען־שטראַלן און נאָך מער פאַרמאַטערט פונם שפּיל־ן מיט אַט די טענס־שפּיל בלי־זן. זיצט מען אויפן גראָז אַנטקעגן דער זון, מיט נאַקעטע, אָפּגעדעקטע אָרעמס, און מען טרינקט אויף זיך דעם שוויים פונם הייסן צענליטן לייב. אויגן קוקן, אויגן שיפן זיך מיטן פייל און בוינן; יונגנס פאַרלאַנגען צינדן זיך אָן און גלינען אויף ווי קויל. איינער זעט זיך אין דעם צוויי־טען . . . איינער פאַרשטייט דעם צוויי־טענס באַגערן. ביידע וואָלנען גרייט צו ווען צו טרינקען פונם קוואַל, וואָס מענ־שען נאָך אין אדם'ס צייטן האָבן עס שוין גערופן ליבע . . .

ווערט מען מיד פון דער איינענער גלוסטונג. כוואַליע הייץ פון רויע עדרי־שע באַגערן צעצינדן דאָס פנים. מוז מען, צוליב באַקוועמלאַכקייט ווענן, אָפּווענדן די איינענע באַגערן אויף עפּעס אַנ־דערש. פּרואווט מען פלאַפּלען, גלאַט אין דער וועלט אריין. שווייגט מען, ווערט עפּעס אומהיימלאַך אין לאַנגווייליק.

דערווייל טוט זיך דאָס